

Zprávy a oznámení

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 62 (2017), No. 3, 229–233

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/146927>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2017

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library*
<http://dml.cz>

Zprávy oznámení

VÝZNAMNÉ ŽIVOTNÍ JUBILEUM PROFESORA JAROSLAVA SMÍTALA

Dne 16. srpna 2017 oslavil profesor RNDr. Jaroslav Smítal, DrSc., Dr. h. c., matematik světového formátu a vysokoškolský pedagog, své 75. narozeniny. Jistě by si už mohl, jako mnozí v jeho věku, naplno užívat zaslouženého odpočinku a bilancovat svůj dosavadní osobní i profesní život. Namísto odpočinku však prof. Smítal i nadále intenzivně pracuje, věnuje se vědecké práci, vede vědecký seminář a přednáší studentům Matematického ústavu Slezské univerzity v Opavě. Je tak velkou inspirací pro svoje okolí a především pro své mladší kolegy.

J. Smítal se narodil v roce 1942 v Kroměříži, kde také v roce 1959 maturoval. Po maturitě dva roky pracoval u Dopravních staveb Olomouc. V letech 1961–66 vystudoval obor matematická analýza na Přírodovědecké fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a až do roku 1992 jí zůstal věrný (po rozdělení Přírodovědecké fakulty v roce 1980 působil na Fakultě matematicko-fyzikální).

V roce 1993 změnil svoje působiště. Z několika nabídek tuzemských i zahraničních si nakonec vybral nově vzniklou Slezskou univerzitu v Opavě. Od té doby se usilovně věnoval jejímu rozvoji ať už jako prorektor pro vědu nebo jako ředitel Matematického ústavu, na jehož vzniku se významnou měrou podílel. V tomto ústavu působí dodnes, v současné době je statutárním zástupcem jeho ředitele. Od ro-

ku 1989 působil a působí v mnoha funkcích. Za zmínku stojí především jeho členství v české i slovenské Akreditační komisi a v Učené společnosti ČR.

Všechny svoje vědecké a vědecko-pedagogické hodnosti a tituly získal na Univerzitě Komenského v Bratislavě: kandidát věd (pod vedením T. Šaláta) v roce 1972, habilitace v roce 1979, doktor věd v roce 1985 a profesura v roce 1989. Letos na jaře mu Univerzita Mateja Bela v Banské Bystrici udělila čestný doktorát.

J. Smítal je autorem a spoluautorem více než 100 vědeckých prací především z oblasti reálné analýzy, funkcionálních rovnic a dynamických systémů, z nichž většina byla publikována v renomovaných zahraničních časopisech. Na podrobnější popis jeho rozsáhlého díla zde není prostor, pokusme se však alespoň velmi stručně nastínit přínos prof. Smítala k rozvoji matematiky.

Do povědomí mezinárodní matematické komunity prof. Smítal poprvé vstoupil v roce 1972, kdy publikoval řešení 50 let starého problému o Cauchyho funkcionální rovnici, který formulovali Banach a Steinhaus. Od začátku 80. let se věnuje teorii diskrétních dynamických systémů, především jednorozměrné a nízkorozměrné dynamice. Z mnoha hlubokých výsledků týkajících se dynamiky intervalových zobrazení patří mezi nejvýznamnější společná publikace s B. Schweizerem z roku 1994. Jedná se o klasifikaci jednorozměrných dynamických systémů založenou na vlastnostech asymptotických rozdělení vzdáleností mezi dvojicemi proximálních trajektorií. V této práci byl také zaveden pojem tzv. distribučního chaosu, který je od té doby velmi intenzivně studován desítkami matematiků po celém světě. Spolu se svými žáky v Opavě se významně podílel na vyřešení tzv. Šarkovského programu klasifikace trojúhelníkových zobrazení. Tento program byl Šarkovským navržen koncem 80. let a poslední problém byl vyřešen v roce 2013. V posledních letech se opět vrátil k funkcionálním rovnicím. Se svými kolegy se zabývá tzv. rovnicemi Dhombresova typu a ve studiu této problematiky úspěšně používá rovněž metody topologické dynamiky.

Prof. Smítal se kromě vědecké práce po celou dobu intenzivně věnuje také svým studentům. Pedagogickou práci vždy považoval za stěžejní a věnoval jí mnoho úsilí. Je zakladatelem mezinárodně uznávané česko-slovenské školy diskrétních dynamických systémů. Svoje vědomosti a zkušenosti vždy předával a stále předává s velkým nadšením svým studentům, diplomantům, doktorandům a mladším kolegům. Všem, kdo o to stojí, se vždy věnuje s plným nasazením a bez ohledu na čas. Právě toto nadšení a radost z práce je zřejmě jedním z důvodů, proč si mnozí z jeho doktorandů zvolili jako školitele

právě jeho a jako téma dizertace právě dynamické systémy. Jeho žáků a žáků jeho žáků je již celkem 20 a velkou většinu českých a slovenských matematiků, kteří se věnují diskrétní dynamice, tvoří právě oni. Mnozí z nich se se svým učitelem pravidelně setkávají na česko-slovenských workshopech z dynamických systémů, které se konají už od roku 1997 a kterých se kromě prof. Smítala a jeho žáků zúčastňuje stále více zahraničních matematiků.

Jaroslav Smítal není ovšem pouze významným vědcem a skvělým učitelem. Je to především úžasný člověk, na kterého je možné se za všech okolností plně spolehnout. Je pozorným a trpělivým posluchačem a dobrým rádcem, na kterého je možné se obrátit s jakýmkoli problémem, ať už matematickým, soukromým nebo obecně lidským.

Jménem všech přátel, kolegů a žáků Jaroslava Smítala mu přejeme do dalších let pevné zdraví, spokojenost v osobním i pracovním životě a mnoho dalších vědeckých a pedagogických úspěchů.

Marta Štefánková, Michaela Mlíchová

VZPOMÍNKA NA PROF. MIROSLAVA KRBCE (10. 9. 1950 – 17. 6. 2012)

Letos je tomu přesně 5 let, co nás po těžké nemoci opustil vynikající matematik prof. RNDr. Miroslav Krbec, DSc., DrSc. Jeho odchod byl velkou ztrátou. Miroslav Krbec byl řadu let vědeckým tajemníkem Matematického ústavu AV ČR a této činnosti obětavě věnoval též část svého volného času.

Narodil se 10. září 1950 v Pelhřimově. Studoval matematiku (specializaci matematická analýza) na MFF UK v Praze v letech 1970–1975. Poté byl na jednoleté stáži na MFF UK ve školním roce 1975/1976, v roce 1976 obdržel titul RNDr. V období let 1976–1978 v Matematickém ústavu ČSAV absolvoval řádnou

blíže zachoval nesmírně lidsky. Podpořil mě a podržel, když mi umřel tatínek a maminka se vrátila z USA. Vše, co přivezla, byla urna s jeho popelem a jeho housle.

Letos dokončujeme spolu s prof. Penem, prof. J. Neustupou a doc. Kračmarem knihu, kterou jsme plánovali společně napsat. Tuto knihu chci věnovat kromě svých blízkých také dvěma lidem — Mirkovi a prof. Mariolině Padule. Oba bohužel již nejsou mezi námi.

Šárka Nečasová

DOC. Ing. IVAN ŠTOLL, CSc.
(10. 12. 1935 – 5. 9. 2017)

vědeckou aspiranturu, která byla přerušena povinnou vojenskou službou. V letech 1978 až 1980 byl odborným pracovníkem v Matematickém ústavu ČSAV.

Hodnost CSc. obdržel v roce 1980 a od té doby se také stal vědeckým pracovníkem v Matematickém ústavu. V roce 2003 se habilitoval na MFF UK v Praze. V roce 2004 získal titul DSc. (AV ČR) a v roce 2007 vědeckou hodnost DrSc. na UK v Bratislavě. V roce 2008 jej prezident České republiky jmenoval na návrh vědecké rady Univerzity Karlovy profesorem. Byl autorem asi šedesáti původních článků a tří monografií. Poslední monografie C. Eck, J. Jarušek, M. Krbec: *Unilateral contact problems: variational methods and existence theorems* (Pure and Applied Mathematics 270, Chapman & Hall/CRC, 2005) obdržela Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy za výzkum.

S Mirkem jsem začala spolupracovat v roce 2004 na problematice proudění tekutin podél rotujících těles. Tehdy se ukázala nutnost propojení parciálních diferenciálních rovnic, teorie prostorů a harmonické analýzy. Ještě před začátkem naší spolupráce se Mirek ke mně a mým nej-

Počátkem září se završila životní pouť doc. Ing. Ivana Štolla, CSc. Jako snad nikdo jiný v bohaté historii Fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT v Praze byl v nejlepším smyslu slova její tváří, zosobněním a zároveň důstojným pokračovatelem myšlenek jejích zakladatelů.

Doc. Štoll studoval na Matematicko-fyzikální fakultě UK v Praze (1954–1955), absolvoval Fyzikální fakultu Moskevské státní univerzity (1961), obor fyzika atomového jádra, u prof. Leontoviče. Krátce působil jako vědecký pracovník v Ústavu jaderného výzkumu v Řeži a od roku 1962 spojil svůj život s Fakultou jadernou a fyzikálně inženýrskou ČVUT v Praze, kde pracoval až do roku 2016, tedy 54 let. Zde zastával funkce vedoucího katedry fyziky (1972–1991) a zejména děkana (1973–1988). Během svého funkčního období mj. vybudoval školní jaderný reaktor v Troji zvaný Vrabec a zásadním způsobem tak zkvalitnil vzdělávání jaderných inženýrů v Československu a následně v České republice a na Slovensku.

V průběhu svého bohatého vědeckého a pedagogického života čerpal z dvouleté stáže Kanadské atomové komise na univerzitě v kanadském Saskatoonu

(1968–1970). Osobní zkušenost a zájem o problematiku tamních Indiánů shrnul v etnology oceňované publikaci *Radil jsem se s vlky* (2011).

Na FJFI vchoval celou řadu dnes známých fyziků, byl dlouholetým členem Jednoty českých matematiků a fyziků (také jejím zasloužilým a čestným členem, 1987, 2014), několik desetiletí spolupřednášel turnaje mladých fyziků, byl též dlouholetým vedoucím redaktorem odborného časopisu *Rozhledy matematicko-fyzikální* a dlouhodobě působil v redakční radě časopisu *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*.

Kromě mnoha skript (např. *Úvod do radiotechniky*, 1964; *Výběr fyzikálních úloh* — s I. Jexem, 2008) napsal velké učebnice *Elektrina a magnetismus* (spolu s B. Sedlákem, 1986, 1993, 2013) a *Klasická teoretická fyzika* (spolu s I. Jexem a J. Tolarem, 2017). Revidoval také obsáhlý překlad a přeložil části řešených příkladů *Feynmanových přednášek z fyziky* (2000–2002). Stěžejním dílem jsou i první

původní kompletní české *Dějiny fyziky* (2009), které získaly Cenu rektora ČVUT 1. stupně za prestižní publikaci (2010). Tato monografie byla výsledkem přednášek z historie fyziky, které na fakultě vedl mnoho semestrů.

Širší veřejnosti je znám jako autor popularizačních publikací *Tajemství kulového blesku* (1988), *Energie pro 21. století* (spolu s B. Heřmanským, 1992) a *Svět očima fyziky* (1996). V knihách *Paprsek budoucnosti* (1975) a *Lasery a optoelektronika* (s E. Strumbanem, 1988) popularizoval využití laserů, pro mládež napsal *Objevitelé přírodních zákonů* (1997 — přeloženo též do čínštiny), *Podivuhodné přírodní úkazy* (1998) a *Věda a technika v českých zemích* (s J. Hozákem, 2002 — oceněno Zlatou stuhou). V posledních 25 letech se zabýval osudy slavných vědců: *Phenomenon of Doppler* (1992), *Jan Marek Marci — první český fyzik* (1996), *Christian Doppler — Pegas pod jařmem* (2003), *Archimedes — největší vědec starověku* (s J. Bečvářem, 2005). Byl koordinátorem portrétní edice *Velké postavy vědeckého nebe* v nakladatelství Prometheus. Spolupracoval také s výukovým audiovizuálním studiem ČVUT na mnohých vzdělávacích filmech a s Českou televizí na projektech svého syna Martina Štolla.

Společně napsali a realizovali dvanáctidílný televizní seriál *Praha — jeviště vědy* (2000), jehož knižní podobu vydala FJFI ČVUT (*Praha — jeviště vědy*, 2005) jako svoji exkluzivní dárkovou publikaci.

Za svou celoživotní pedagogickou a popularizační činnost byl mnohokrát oceněn: třikrát získal nejvyšší ocenění ČVUT (mj. *stříbrná Felberova medaile*, 1975) a dvakrát i FJFI ČVUT, ocenila jej i Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy, Lebeděvův fyzikální institut v Moskvě (1974) i prezident republiky (*vyznamenání Za vynikající práci*, 1979). K nejcenějším vyznamenáním patří *medaile MŠMT Jana Ámose Komenského 1. stupně* (2000) od ministra školství. Vědecká rada FJFI ČVUT doc. Ivanu Štollovi vyjádřila poděkování za celoživotní obětavou práci pro fakultu jmenováním emeritním akademickým pracovníkem (2017).

V osobě doc. Štolla ztrácí fakulta, její pracovníci a studenti, nejenom velice cenného odborníka a kolegu, ale i přítele a vlídného učitele, který měl mimořádné pochopení pro studenty. Lidská zkušenost říká, že každý spolupracovník je nahraditelný. Jiná zkušenost ale říká, že po těch skutečně vzácných zůstane nezaplnitelné místo a smutek v duši z jejich odchodu.

Igor Jex, Martin Štoll

SEMINÁŘ MATEMATIKA NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH — HERBERTOV 2017

Matematické oddělení JČMF, pobočný spolek Praha, uspořádalo ve dnech 11. – 13. září 2017 ve Výcvikovém středisku Strojní fakulty ČVUT v Herbertově u Vyššího Brodu v jižních Čechách již 11. ročník semináře *Matematika na vysokých školách*. Hlavním tématem semináře bylo tentokrát využití matematických metod a modelů v oblasti financí.

Semináře se zúčastnilo celkem 19 odborníků, převážně pedagogů vysokých škol. S hlavními přednáškami vystoupili prof. RNDr. Tomáš Cipra, DrSc., z Matematicko-fyzikální fakulty UK, prof. RNDr. Jiří Witzany, Ph.D., Ing. Bohumil Stádník, Ph.D., z Fakulty financí a účetnictví VŠE v Praze a RNDr. Pavel Krejčí, CSc., z Matematického ústavu AV ČR. Přednášky byly věnovány problematice oceňování a řízení rizika ve financích a pojišťovnictví, možnostem predikce volatility ceny dluhopisů a matematickému modelování dynamiky finančních trhů.

Další účastníci přednesli v průběhu semináře celkem 6 odborných příspěvků. Ty byly zaměřeny na otázky výuky finanční matematiky a konstrukci výnosové křivky dluhopisů, ale také na historii a vývoj pojistné matematiky. Zajímavá byla rovněž prezentace Ing. Vladimíra Beneše, Ph.D., věnovaná vztahu matematiky a kryptografie a otázce jeho dalšího vývoje.

Pro všechny účastníky semináře byl připraven sborník textů hlavních přednášek i ostatních příspěvků, jehož editorem byl prof. RNDr. Leopold Herrmann, CSc. Součástí semináře byl i společenský večer, v jehož rámci byla diskutována jak odborná problematika, tak obecné otázky týkající se vysokých škol, např. kvalita výuky, financování, akreditace.

V závěrečné diskusi účastníci vyjádřili svoji spokojenost s odbornou úrovní semináře i s jeho kvalitní organizační a bezchybným průběhem. Nemalou měrou k tomu přispělo rovněž příjemné prostředí Herbertova a všestranná podpora průběhu semináře za strany vedení výcvikového střediska. Pokračování semináře *Matematika na vysokých školách* připravuje Matematické oddělení JČMF, pobočný spolek Praha, na rok 2019.

Josef Benda, Alena Šolcová